НИКОЛАЙ ХАЙТОВ
ИБРЯМ-АЛИ

chitanka.info

Мъж и половина, като ти кажат — тоя беше! Ако че бе разбойник. Виждал съм го много пъти, като идваше на къшлата ми за хляб, и колкото пъти го виждах, всякога се чудех, абе каква е тая пъргала жила! До главата ти дойде, настъпи те, дето се вика, а нито си го ти усетил, нито кучетата имат някакъв хабер! В Делисивковия двор четири кучета имаше, а той влезе през двора, а от двора — в Делисивковата стая, сложи му нажежената пиростия на главата и си отиде, без куче да джафне. Навърза ги сетне кучетата Делисивко на синджир и ги изтрепа с чифтето, дето не дали никакъв знак.

Попитах веднъж Алито:

— Абе какво ги работиш тия кучета, та не те усещат?

— Мажа се с пърчово мъдо и миризмата се губи!

Шегуваше ли се, или истина приказваше — не зная, че той се не смееше никога, за да познаеш кога се шегува. Лицето му си беше все едно. Само веднъж съм го виждал да скръцне със зъби, когато го хванаха първия път и ги събраха с майка му, да кажела майка му носил ли е Алито Делисивкови пари вкъщи. Майката отричаше, а Фандъклият — пъдаринът — я улови за плитката и я удари. Вързан беше Алито с въжета, ала като шавна само — изтръшка тримата жандари на земята и с коляното си тъй халоса пъдарина, че оня се преметна.

Казваха, че тоя същият пъдарин сетне в общината беше пърлил на Алито врата със слама и с дърво се мъчил крака му да строши. И за какво беше тая олелия?

За десет лири!

Алито беше аргатин у Делисивка, а накрая Делисивко заявява, че Алито му е откраднал десет лири. Затварят го в общината и — бой, бой, докато кожата му — да прощаваш — смъкнали отзад. Махни боя, ами го влачиха и в участъците, две ли, три ли недели, докато намерил веднъж Алито хубава сгода — прекарвали го през реката, а той бутнал стражаря в реката и хваща балкана.

След бягането на Алито се разбра, че на Делисивка големият син — Марин — задигнал десетте лири и запрашил с една певачка. Като се върнал и разбрал каква е работата, човек излязъл и обадил на баща си, че той му е задигнал лирите. Алито бил още в участъка. Грешката на Делисивка беше, че вместо да пусне Али и да му иска прошка — казал на Марина да мълчи.

Първата жертва на Алито стана пъдарина, дето искал крака му да строши. Хваща го на ливадите в Азмака и го убива. След това написва една бележка на Делисивка — сам не можеше да пише, ами накарал един дървар да му напише: „Чакай ма!“ Порязал си пръста и турил отдолу вместо подпис — кървав кръст.

Видя се в тясно Делисивко и нали чорбаджия, имаше достове големи — дигна цялата полиция да гони Али. Като не хванаха Али, хванаха майка му, разкарваха я, мъчиха я да го издаде, докато старата умря. Ако това не беха направили с майка му, Ибряма щеше да върне каквото имаше за връщане на Делисивка и с това щеше да се укроти, но като затриха майка му, откачи се и последната кука, дето го държеше със света, овълчи се и стана, дето се вика, делия. Подпали на Делисивка снопите, изгори му къшлата, наби овчарите и бутна мандрата. Задели от стадото му двеста овце и през границата ги прекара. След това и други започна да обира, ала сиромаси не закачаше. Пътищата станаха несигурни, властта се видя в чудо и оцениха главата му пет хиляди лева на ония, скъпите пари.

Делисивко добави от него си хиляда, ала никой не посмя нито да го дири, нито да го трепе. Един каракачанин само — лаком за пари — беше се опитал да предаде Алито, но оня го подуши, хвана го и го съсече. След това го забил в един мравуняк, та мравките го жив оглозгали.

Мене по едно време ме виняха, че съм му давал хляб. Ами какво ще правиш, ако си на мойто място — все в балкана, под ножа му! Ще даваш не, ами хоро ще играеш. А пък и знаехме, че не беше се родил разбойник, ами го направи Делисивко. На това отгоре Алито имаше хубав глас и пееше песни като никой друг. Хелем една песен имаше „Руфинка болна легнала!“. Като запееше тая песен и гласът му са проточи над ливадите и нивите, косачите спираха да косят, жетварите спираха да жънат, гласа му да послушат. С тая песен той много сърца разигра, между тях и на Джинкова Фатма от Козлука. Тя го искаше, но баща й я не даваше за аргатин. Против бащината воля Фатма щеше да пристане на Алито и си нарекли ден и час, без сиромашкият Али да знае, че орисницата му е нарекла вместо „бяла Фатма с черните очи“ — дървета и камшици по гърба.

Арамия стана Алито, търсеха го под шумка и сламка, ала не забрави тая песен: беха го чували да я пее в пущинаците и се

говореше, че по тая песен старшията от Белица му стъпил в дирите и го ранил и дори убил. За доказателство старшията му донесе кървавата чанта — кожена чанта със синьо мънисто, а в нея трийсе наполеона златни. Такава чанта Алито да зареже! То не можеше да бъде, ако не е висял животът му на косъм!

Тъй разправяше Беличенина, тъй се съгласиха всички. На същата кълка взе, че се излегна и старата лисица — Делисивко: брои на старшията хиляда лева и спокойно заживя. Влизаше, излизаше от къщи, в черква ходеше, в общината с кюрка се явяваше и хокаше аргатите, като че нищичко през главата му не беше минало… Малко по малко взехме и ние, овчарите, да вярваме, че Алито е наистина погубен от тежката си рана, още повече — никому не беше се явявал, нито на дървари, нито на овчар.

Тъй вървеше, докато една заран се каза, че Алито влезнал при Делисивка през нощта. И най-важното — никой не разбра какво го е работил! Рани Делисивко нямаше, видех го на двора две недели подир влизането на Али. Ходеше си право, не куцаше, не охкаше, все в земята гледаше и вече се не чу нито да вика, нито да хока.

Живя около месец с трима души в една стая — двамата пазят, третият — спи, но сам Делисивко — така разправят — нито една вечер не заспал. Дойдело ли време да задреме, сепвало го нещо, рипвал от кревата и почвал по дюшемето да се влачи и да вика: „Тука е! Иде!“

Викат му аргатите: „Няма, чорбаджи, никой няма!“ Ала той едно си знаел: „Тука е!“

Една вечер казал на аргатите да излезат малко, риза чиста да си облече. Като се върнали — обесен!

Една неделя подир Делисивковото погребение стана големият обир и за втори път раниха Ибрям-Али. Кечо поп Василев ми разправяше — беше се случил и той в обира, — че били около десет души, повечето джамбази, отивали за брави в Карамушица. На Каракулас поспрели да пият вода и тогава двама с червени шалове изрипнали:

— Горе ръцете и не мърдайте!

Единият държал в ръката си пищов, а другият — бомба. Тоя с пищова бил Алито и той командувал: да минават касапите един след друг и да си хвърлят парите.

— Тия са — рекъл — пари на сиромасите, дето бадева сте им събирали бравите!

Минали двама, минали пет, а когато минал шестият, вместо да извади кесията, извадил кама и са хвърлил да убива Алито. Почнало се люта борба, ала никой не смеел да се намеси: джамбазите се бояли от бомбата, бомбаджията — от джамбазите, и оставили на двамата борци да разрешат кой кого ще усмърти. Касапинът скъсва врукузуна на Алито, вкопчил, да прощаваш, слабините му и започнал да ги стиска и извива, а пък Алито, като видял, че е на зле, викнал на помагача си да хвърли бомбата.

— Мятай — рекъл, — свършвай ни двамата!

Метнал другарят му бомбата в двамата борци. Пукнала бомбата, а когато димовете се разнесли — на земята оня лежал убит, а пък Алито — жив и здрав! В бута само прободен с едно парче. Втресе ме, като видех тая рана — беше десетина дни след обира. Връщам се на къшлата, затварям овцете, издоявам млякото и сядам пред колибата да го варя, когато чувам да се вика мойто име:

— Бечо-о!

Ставам, оглеждам се — жива душа не се вижда. „Сторило ми се е“ — рекох си и се накрачих пак край огъня, но седнал-неседнал — викането се повтори:

— Бечо!

Влязох в колибата да видя да се не е скрило нещо — нема. Огледах се навън — не беше се още хубаво стъмнило — нема! Овцете си кротуват, кучетата лочат трици от копанята и не дават пет пари. Поби ме, да ти кажа, страх. Тогава шумна се нещо над главата ми и туп! — точно пред мен се изтърси Ибрям-Али! С кожен силях и пиринчени токи. Два-три ножа накривил, с плетена шапка на главата и руси мустаки, тъй засукани, че двата им краища под брадата се събират. Ливорверът през рамото закачен на кюстек, а другият, барабанлията — в силяха. Загорял и малко, да речеш — омършавял. Аз се тъй сепнах и стреснах, че дума не обелих нито за „добър вечер“, нито за „добре дошел“.

— Ти са май уплаши! — викна ми Алито.

— Падаш от небето, как да се не плаша?

— Ти на бориката небе ли викаш? А като сядаш и огън палиш, и мляко вариш, защо не поглеждаш какво има на бориката?

На устата ми беше да му кажа, че не съм арамия като него, а овчар и затуй в бориките не гледам, ала по̀ за добре намерих да се не закачам.

— Ще ми дадеш ли — казва — мляко?

Дадох му го с гърнето. След това извади от силяха черногорския и го насочи в мене.

— Хвани ми един овен!

— Че аз ще ти хвана — викам — и без пищов.

— По̀ е добре за тебе с пищов — каза ми той. — Утре вечер ще слезеш в общината и ще кажеш, че съм идвал тука и съм ти взел овена с насилство. Да не те винят, че си ми ятак! Заради мене да страдаш.

Пекохме овена цяла нощ, а докато пекохме — приказвахме за овце и за кочове. Запита ме за чановете, какви чанове имам, отде ги имам, хубаво ли цъкат и захвана да ми разправя:

— Тоя и тоя чан ще вземеш да смениш, че не си уйдисва с другите! Оня ще го малко изтъниш да се „отбистри“!

Докато в бориката се крил, чул всичките ми чанове и разбрал кой какъв и какво му трябва, за да стане асъл чан!

— Тебе ти — казва — трябват два нови чана: единият бешенджи деве — дебелоглас, а другият — алтънджи деве — със сребърце малко в него. Двата — казва — хем ще се надпяват, хем и работа ще вършат? Ако има лошо некакво за мене, ще връзваш големия чан на дебелия коч, ще му напариш корема с коприва да се чеше, а пък звънецът ще бие и аз ще зная, че при тебе не бива да се идва. Дрънкат ли двата — всичко е наред! Ако пък аз за нещо ти потрябвам — вържи алтънджи девето на един катър, качи се на катъра и оттука до Чамжас, ако съм жив й здрав, чанът ти ще ме извика!

— Мъчно ли е — питам го — да си разбойник?

— Ако можеше свободно да се пее, не е мъчно. Хайде — вика — да попеем, ала тихо-о!

И запя. Той имаше едни чакърести очи, корави, като те гледаше строго, като че подстригва пъпа ти с ножица, но като запееше, ставаха меки и кротки — можеше в тях да си натопиш зехтин.

— Такова тихо пеене — вика — е едно и също при хубава жена да легнеш със завързани ръце.

Това бяха последните му думи. Шумна се в гората и замина. Аз в общината не обадих, ала за двата чана както ми каза, тъй направих.

Звънтеха двата чана, както се бяхме разбрали — все на весело и на спокойно, но Алито вече не дойде. Пусна се дума, че границата минал и го затрили някъде в Гръцко.

Разбойник, такъв-онакъв, ала ми стана, да ти кажа, криво и взех, че вързах алтънджи девето на най-големия коч, натрих му корема с коприва и го пуснах да разлюлява чана. Като припна оня коч, „лунгуур-у-у-у-ур“ — на оня връх, „лунгу-у-ур“ — на срещния, по ниви и ливади — „лунгу-ур, лун-гу-ур!“, по дъбрави и дерета, по-високо и по-ниско — цял ден млати тоя чан като камбана, докато планината и гората чак разбраха, че се е затрил Ибрям-Али. (Ибрям беше арамийското му име, та понякога вървеха и двете.)

След това мъки в живота ми се случиха големи: стана превратът двайсет и трета, юрнаха ни с калъча и отнесох много бой. Сетне пък криза ни налегна: агнешката кожа струваше повече от агнето! Изкорених овцете, купих си два катъра и започнах да си вадя хляба с кирия. Бичени дъски надолу, а за нагоре — сол и газ.

Една събота слизам на Станимашката гара да натоваря петел-сапун. „Разгеле — рекох си, — влака баре да погледам, че да разправям на децата що е влак.“ Пристигна влака и гледам аз — слизат кокони с капели, такива-онакива, а пък аз се зазяпах да гледам. В същото време тури се една ръка на мойто рамо. Обръщам се: един с мустаки, астраганена гугла с червено дъно и чакърести очи. Коленете ми отмаляха изведнаж.

— Тихо! — вика ми той. — Какво търсиш на тая гара?

— Товарям петел-сапун.

— Разгеле! Хващай катърите и да вървим!

Барам потурите му — асъл потури, няма лъжа. Гледам в лицето — тоя е! Ибрям-Али.

Като излязохме накрая на града, попитах:

— Абе ти — казвам — от оня свят ли се връщаш?

— Карай — вика, — по-нагоре ще ти кажа!

— Закъде?

— За Чепелли…

За нашето село, ще рече. Бодна ме някакво си под лъжичката.

— Няма ли да те познаят?

— Почакай ме — казва — малко, но се не обръщай!

Слезе от катъра. След малко обръщам се да видя какво става и забелязвам, какво, мислиш? Един бабанко чернобрад, с плетена шапка. На две крачки се изправил и седи. „Бре, майка му стара — викам си, — какви са тия чудеса, да изникне из неуздавица толкав мъж?!“

— Кой си пък ти бре?

— Ибрям!

Като рече „Ибрям“, засмя се и разбрах, че е Али. Свали си брадата и се уверих. Де ще зная, че можело да има на света купешка брада!

— Тъй — казвам — не в Чепелли, в Пашмакли можеш в околийското да влезеш и с пристава да пиеш кафе и няма кой да се досети, че си ти!

Махна си той брадата, тури си я в дисагите и я извади чак като наближихме Чепелли. А през това време ми разправи, че идва от Одрин с железницата. По-преди бил в Гърция, оттам преминал в Турцко. И все току повтаряше: „Разгеле, че на гарата се случи ти!“ Такава била работата му, че трябвало да има под ръката си верен човек.

— Само че — казах му — кървави работи не ща!

— От тебе искам едно — вика ми Али, — да ме вкараш в село на кирия и да казваш, ако те попитат, че съм кехаята на Стойчоолу от Шумнатица. Куц съм, та ме возиш. Работата ми ще бъде кратка, няма да е кървава.

— У дома ли да те водя?

— Не! У дома се водят свои хора. Затова ти ще ме оставиш в хана.

Като минава покрай дърветата, къса букови шумки и ги дъвче.

— В нашия край — вика — шумата е като чеверме! В Анадола няма шумки за илач, а водата им е, да прощаваш, като помия.

Види ли коритце, и спира.

— Чакай да пием!

Слезе от катъра, пие, тури си главата под чучура, гребе от коритцето с две ръце и плиска въз очите, плиска…

Като влязохме в борикаша, спря до една борика, побара я, като да я поглади, а че я прегърна.

Боре, боре, ти в балкана,

аз — край море!

Стигаме в селото и поемаме към хана. Той — с плетената шапка и брадата, върви си през улицата най-спокойно и никой не се спира да го гледа: брадати имаше тогава много, а с плетени шапки ходеше половината село.

Отиваме на Гъгрицата в хана. Мина, значи работата, както трябва.

— Отивай си вкъщи да наредиш катърите и са върни да вечеряме в кръчмата, да има с кого да вечерям! — вика ми Али.

Отидох вкъщи, наредих добитъка, казах на жената да вечеря и да ляга, а пък аз се върнах в кръчмата. Джамовете светят, гюрултия, олелия, хора… викам на Алито:

— Ибрям, нека да не влизаме! Ще ти донеса от къщи сирене и хляб — по-сладко ще се наядеш, отколкото в кръчмата.

На дувара все едно че казах. Влезе той в кръчмата, влезнах подире му и аз. Топло вътре, дим! Пече се някакво месо. Гайда свири. Пеят се песни — да не вярваш, че на такова работно време — беше по харман — толкова хора могат да се съберат на веселба… А то какво било? Пречукали див шопар ловджиите, хвърлят пражоли на жарта, пият и ядат, а Друлю от Левочево с гайда им свири. Около тех сеирджиите правят калабалък.

Седнахме на една маса в кьошето, заръча си Алито фасул с пастърма и започна да вечеря. През това време песните вървят… Пяха коя ли не. Алито си яде и сегиз-тогиз попоглежда към ловджиите. А те пяха каквото пяха, а че по едно време — кой беше, не мога да ти кажа — викна на Друля:

— Друльо, карай — вика — Руфинкината!

Засвири Друлю Руфинкината, засвири и запея. Бурущила захвана да отпява на Друля, поведоха се подире му три-четирима и започнаха всичките да пеят. Таванът затрепера. Джамовете дзънкат като чинели. Гъгрицата наливаше вино в едно шише, преля шишето, а той — налива и се не усеща. Изгоряха мръвките в жарта, а дърварите — заковали се прави — не смеят да шавнат, да не подплашат песента.

Алито заряза да се храни. Хванал чашата да пие, ала нито пие, нито я оставя. Стиска — сини-посинели пръстите от стискане, а

лицето — камък! Само една синя жила зад ухото — бие ли, бие! Колкото по-нататък песента вървеше, жилата по-нагъсто биеше, а очите — блеснати очи, сейнати, всичко гледаха — никого не виждаха.

Усетих, че нещо ще се случи, но докато да разбера какво, Алито стана изведнаж! Стана като от вихрушка вдигнат, пристъпи към певците и преди някой нещо да е разбрал, викна, та запя с пълно гърло:

Руфинка й болна легнала
на връх, на високана планина…

Всичко се вдърви и занемя. Само Друлю продължи да свири.

— Вино! — изрева Алито. — Всеки да си улови шише!

Припна ханджията, звъннаха шишета, захвърчаха тапи, а пък Алито продължи да пее. Той пее, Друлю свири, а хората слушат и ту в певеца гледат, ту се споглеждат един друг.

Разбрах, че работата става на зле, и станах да си вървя. Като си отидох у дома, жената вече знаеше, че Ибрям-Али е в село. Легнах си уж да спя, но вътре нещо ме човърка: „Върви му кажи, че са го познали! Върви го спаси!“

Станах и отидох пак в кръчмата. Жената не ме пущаше, трябваше устата й да запушвам да не вика. Промъкнах се до него и прошепнах:

— Познаха те!

А той:

— Пее ми се и ще пея! Ако иска някой да ме хваща, нека да заповяда! — И ми въвира шишето в устата. — Пий! — А на ханджията вика: — Давай буре с вино, аз плащам! И да се заключи вратата!

Каквото е било сетне — всичко ми е като в мъгла. Пиене–пеене и накрая всички се натръшкаха под масите, кьоркютук. Беше призори, когато Алито плати сметката и стана:

— Давай мулетата да вървим!

Аз, попийнал, но разбирам, че Гъгрицата ме гледа, че ако тръгна с Алито, ще ме обади в полицията и няма никакво сетне село да ме свърти. Изкривих си тогава душата и казах на Алито:

— Не те познавам кой си и не приемам с кирия да те возя!

Загледа ме Алито остро-остро в очите, а че извади патлака:

— Тръгвай, инак ще ти светя маслото!

— На насилството — казвам — ще се подчиня! Качихме се на катърите, тръгнахме. Аз — напреде, той — след мен. Докато вървяхме през село, мълчахме. Като излезнахме от село, шибна той неговото муле, изравни се и ми вика:

— Абе ти одеве нарочно ли го направи, или наистина се беше отказал да ме возиш?

Стана ми срамно истината да му кажа, излъгах:

— Нарочно го направих, а не че не исках!

— Я ме гледай в очите!

Съмнало се вече — всичко ясно, как да го погледна в очите?

— Бре-ей! Ти ме — казва — лъжеш бе! Лъжеш ме, нали?

Казах си тогава истината:

— Лъжа те! Защото ти, казвам, ще се махнеш, а пък аз няма къде в джендема да отида! Ей това е истината! Кой ти е крив, че се разпя.

— Ами тъй си кажи, защо не кажеш! — вика ми Али. — Мене такъв кираджия ми не трябва. Аз — вика — закопаните лири смятах с тебе да деля, но щом си се уплашил, връщай се, докато е време, а пък на мене пътя за границата ми е ясен и без теб. Обръщай се и тръгвай! И не бой се, в гръб не стрелям!

Съжалих за всичко, ала късно. Не за лирите! Не за опустелите му лири, а за това, че с лъжа се омърсих.

— Алия — казвам, — аз мога да дойда с тебе, ако ти трябвам честно и без лъжа!

— За лирите ли, а?

Запуши ми устата, та ме дори задави. Хванах оглавника на едното муле и си тръгнах. Другото му го оставих. Преди да си тръгна, рекох му:

— Две последни думи искам да ти кажа: слушай ме и знай, че ти го казвам от сърце. Цялото село вече знае, че си тука, имаш и присъда за въже! Гъгрицата е човек шпионин на полицията, а в кръчмата видех на Фандъклията, дето ти троши крака, голямото момче — Февзи. Карай, Али, през шумата, в пътя не върви!

Само ми рече:

— Стъпвай!

Тръгнах и вече не се обърнах. А като дойдох до ливадите край село, тогава чух, че са нейде пушка пукна, и си рекох: „Стана тя,

каквато стана!“

Беше ми тревожно, та не си отидох у дома, а в хана.

— Де е разбойникът? — пита ме Гъгрицата.

— Отиде си!

— А ти?

— Мене ме изпъди!

— Значи си искал с него да ходиш, тъй ли?

— Исках, мамицата ти — рекох — и мръсника! Исках, ала ме не взе! За разбойник са иска дупе, ала не тричаво като моето и твоето, разбра ли бе, казвам, мръсник! — И както си държах оглавника в ръцете, светнах го по главата, та му се уви пет-шест пъти по врата.

Хванахме се гуша за гуша, едвам успяха да ни разтърват. И в това време чу се тупурдия и докато да разбера що е, какво е — подаде се моето муле. Влачи зад себе си дървена влачка, а на влачката завързан Ибрям-Али в бяла риза, нашарена с кървави петна. (Заради тия кървави петна закачиха му и трето име след смъртта — Шарен Али.) Зад влачката, наперили пушките, вървеха един стражар и копелето на Фандъклията. Спряха на двора на хана, а пък аз се спуснах към Алито.

— Ранен ли си? — викам. — Лошо ли ти е?

На Алито вече очите замъглени.

— Лошо-хубаво, свърши се! Хубавото е, че ще ме заровят с наша си пръст…

Бликна кървава пяна от устата му и на тая дума го пресече.

— Али! Али! Съживи се! — Ала той се люшна в ръцете ми, скърши глава и свърши.

— Не можахте ли — казвам — да го превържете бе! — викам на Февзито, а той ми отговаря:

— За главата му едно дават: все едно е дали е жива, или умряла.

Сетне пристави, джандари, доктори… Питане, разпитване… Разпрали го беха да видят няма ли две сърца, чудели се как може два куршума в плешката му да прошибат и да живее час и половина, докато го довлекат в хана!

Дадоха ми го след това, та го зарових с наша си пръст. И камък му сложих, и китки набрах… Толкова години оттогава — гложде ме все едно и също: ако да бех вървял с него — щеше ли тая му съдба да се размине? Щеше ли? Като ме хване тоя нерв и — хайде при даскала.

— Има ли, даскале, съдба в живота на човека, или няма?

— Колко пъти ще ти повтарям: и-ма! Само че тая съдба не е вън от човека, а вътре си в него. Ето го тоя Али: ако не беше се халосал за песен — нямаше никой нито да го знае, нито да го трепе… Силен, страшен — ала песента му, кай, надви.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.